

NARODNE PRIPOVIJESTI BOSANSKO-HERCEGOVAČKIH MUSLIMANA, Sabrao, predgovor, biografije kazivača i rječnik turcizama napisao ALIJA NAMETAK, (vlastita naklada), Sarajevo 1975, 256 str.

Povijest objavljivanja orijentalnih pripovijedaka i u svijetu i u našim krajevima ima neobično dugu tradiciju. Već 1892. Edhem Mulabdić u zbirci **Rukovjet šala** prevodi kratke šaljive priče o Nasrudin-hodži, a 1889. Stjepan Basariček u Zagrebu prvi puta objavljuje prevedene pripovijetke iz pisane arapske zbirke **Tisuću i jedna noć**, zbirke koja je nesumnjivo najviše utjecala na usmenu tradiciju. M. Lüthi (**Märchen**, Stuttgart 1974, str. 38, 39) olkrivanjem raznih slojeva te najpoznatije orijentalne zbirke pokazuje koliko su isprepleteni utjecaji svih istočnih književnosti. Zbirka je nastala najvjerojatnije iz izgubljene perzijske zbirke **Hezar Afsaneh**, što je značilo tisuću, tj. neobično mnogo priča; kao **Alf Laila** prenesena je na arapski i zatim dobiva naziv **Alf Laila wa Laila**, tj. tisuću i jedan — možda iz straha pred brojem tisuću, a možda i zbog oslanjanja na tursku rimu *bim bir* (tisuću i jedan); smatra se da postoji indijski temeljni sloj (okvirna pripovijetka, priče o životinjama), zatim perzijski (ime Šeherezada, duhovni svijet), arapsko-bagdadski sloj (novele, anegdote, islamiziranje, prilagodba načinu pripovijedanja) i egipatski sloj (šaljive pripovijetke), a mnogo manje starobabilonski, židovski, evropski, arapsko-islamski, te sirijski sloj.

Pripovijetke iz te zbirke, kao i ostale orijentalne pripovijetke koje su prešle u usmenu tradiciju, imaju određene karakteristike koje ne nalazimo u evropskoj tradiciji pripovijedanja: neobično su duge (jedna se može protezati na stotinjak stranica i pričala se nekoliko dana), sadrže mnoštvo epizoda koje uvijek ne moraju biti u uzročno-posljedičnoj vezi, opisi i događaji obiluju nevažnim detaljima, često govore o povijesnim ličnostima koje su doista postojale, izmjenjuju se stihovi i proza, kazivači prenose mnoge elemente pisane književnosti (početne i završne formule, formule koje prethode pjesmi), pune su čudesnih događaja,

likova i životinja. U prvi mah nam se može činiti da je taj čudesni svijet koji se otvara sličan svijetu evropske bajke. Međutim, M. Lüthi (**Märchen**, str. 36) smatra da se »naziv bajka ili čak narodna bajka izvan-evropskim pripovijetkama može pripisati samo s ograničenjem. Pripovijetke istočnih naroda potpuno su drugog tipa i naziv bajka mogu imati samo tada ako ga uzimamo u vrlo širokom smislu.

Prvu zbirku usmenih muslimanskih pripovijedaka iz Bosne i Hercegovine objavila je 1944. knjižara Hadži Ahmet Kujundžića u Sarajevu, a urednik je bio Alija Nametak; bile su to pripovijetke koje su već bile objavljivane u časopisima bosanskohercegovačkih muslimana (*»Behar«, »Biser«, »Gajret«, »Novi behar«*) i kraće priče iz rukopisne zbirke Seida M. Traljića.

Zbirka koju prikazujemo jedina je zbirka pripovijedaka zabilježena u novije doba kod muslimana u Bosni i Hercegovini. »Sve priče zabilježne na terenu u godinama 1955, 1956. i 1957. bilježene su ručno, perom ili olovkom u bilježnice, a pri transkripciji u čisto ponegdje su u zagradama dodavane najpotrebnije riječi, radi boljeg razumijevanja teksta.« (Pripovijesti bilježene 1972. snimljene su magnetofonski.) Osim toga autor je donio i biografije kazivača i pripovjedača pokušavajući, koliko je to god bilo moguće, opisati kontekst u kojemu su se pojedine pripovijetke kazivale. To nam pomaže da bolje shvatimo i osvijetlimo te pripovijetke u njihovu živu: tako saznajemo da su kazivane u gostionicama i da su ih osim zapisaivača pažljivo slušali gosti koji su se tamo zatekli, da se još uvijek pričaju u prenoćištima prije spavanja, a navođenjem otkuda je pojedinom kazivaču neka pripovijetka poznata, autor želi prodrjeti što dalje u prošlost. Šteta je što se autor nije više pozabavio tim povijesnim slojem i što ga nije nastojao detaljnije otkriti, te prepoznati isprepletanja evropske i istočne tradicije, već se samo ograničio na konstataciju da su glavni izvori usmene tradicije **Tisuću i jedna noć**, **Hajatul-hajvan**, te poneke razrađene misli iz **Kurana** ili **Hadisa**.

Veći dio ove zbirke pripovijedaka čine priče s čudesnim motivima. Uglavnom su mnogo duže od evropskih bajki, odlikuju se mnogobrojnošću epizo-

da koje su pokadkad tek tankom niti međusobno povezane, pa se čini da je iz nekoliko posebnih priča napravljen lijepi i uspješni mozaik. U pripovijeci br. 12, koja ilustrira najčešći način građenja fabule, kad hadžijina kći pošlje mnogo peripełija postaje caricom, očekujemo kraj priče, no tada slijedi caričina posjeta ocu i bratu i epizoda s muhur-sahibijom, koji je želi obljuditi. Budući da ona ne pristaje, ubija joj svake noći jedno dijete. Ta epizoda, koja je interpolirana u glavnu radnju, trostruko je raščlanjena: muhur-sahibija ubija djecu u tri noći, čak se i dijalog između njega i carice svaki puta točno ponavlja. Međutim, u dramatičnom trenutku, kada očekujemo da će i carica biti zaklana, ona bježi u šumu i tada slijedi nova epizoda, odnosno caričin novi doživljaj. Kazivač neobično pažljivo slijedi svaku epizodu i dovodi je do kraja: tako prati muhur-sahibiju, govori o njegovu povratku caru sve do momenta kad obojica odlaze »prohodat po svijetu«. U svome kazivanju pripovjedač se zatim vraća carici, i ta nova epizoda počinje retoričkim pitanjem: »Eh, a što uradi kad je u šumu pobjegla?« Rješenje slijedi naglo, i svatko biva pravedno kažnjen ili nagrađen. Uopće, u gotovo svim pripovijetkama rasplet je ili u snu ili neko u društvu u kojemu se nalaze protagonisti svih događaja priča pripovijetku koja je u stvari kratka rekapitulacija svih prethodnih epizoda, te se o svim sudbinama odlučuje trenutno.

Kako pripovijetke, bez obzira na razne tradicije, istovremeno kazuju i o onome koji ih kazuje, pokazat ćemo jednim primjerom. Ahmet Mešalić kazivao je nekoliko priča i autoru je rekao »da je sve to čuo u Beču, u vojnom logoru, gdje je najviše bio na straži, pa bi u vremenu odmora i pripreme za stražu slušao pripovjedače, kojima se nije sjećao ni imena ni mjesta odakle su bili«. Veliki dio riječi koje kazivač upotrebljava pripada vojničkom žargonu njemačkog jezika, ili su to germanizmi koje kazivač, najvjerojatnije zbog nepoznavanja jezika, još više iskrivljuje i pokušava prilagoditi svome govoru, uklopiti u svoju rečenicu. Paralelno i jednakovrijedno pojavljuju se anje karte, šnajder, lamba, lišjer, kifla, ali i kandžija i terzija; u gostionicu dolaze »dva vojnika na

vrata bajneteauf«; kao u svakoj priči kralj vojniku koji je istjerao vrage iz dvora poklanja dvore i kćer, ali ga ujedno »postavi deneralom«; ili — da ilustriramo isprepletenost različitih tradicija: vojnik će s vragom kartati anje, ali će zatim svirati u čemane.

Samo kazivanje time nesumnjivo dobiva na autentičnosti, osobnosti, životnosti; upravo takvi i slični detalji čine da se bezbrojne varijante jednog motiva međusobno razlikuju i da svaku možemo doživjeti kao neponovljivo djelo.

Rječnik turcizama i provincijalizama što ga je sastavio Alija Nametak olakšava čitanje, a Maja Bošković-Stulli je tekstove, upravo zbog višestranih utjecaja koji se u njima zapažaju, razvrstala i po međunarodnom Aarne-Thompsonovu sistemu i po katalogu turskih pripovijedaka Eberharda i Boratava.

Ljiljana MARKS

ZMAGA KUMER, PESEM SLOVENSKE DEZELE, Založba Obzorja Maribor '75, Ljubljana 1976, 684 str. + 25 tabla + 1 karta + 2 gramofonske ploče

Slovenska ljudska pesem je v zavesti mnogih zasidrana v dveh ekstremih. Nekateri (teh je največ) jo poznajo kot lahkonto štirivrstično alpsko poskočnico ali pa tudi kot večkitično pesem brez pretresljive epske zgodbe, z melodijo, prevzeto iz germanskega okolja. V drugo skrajnost so šli ljudje, predvsem pesniki, narodni buditelji in za njimi še nekateri literarni zgodovinarji (če se ne nahajajo v prvi skupini) ki so v romantični zagnanosti hoteli utemeljevati narod skozi »veliki tekst« ljudske pesmi, ki naj dokaže ustvarjalno sposobnost Slovencev. Narodnostno-prebuditeljski vidik, ki je razumljiv za romantiko je bil močan še dolgo v naš čas, saj je večina raziskovalcev in poznavalcev ljudske pesmi objavljala in iskala samo »velike tekste« med pripovednimi pesmimi. Sledovi takih naziranj so očitni še danes in najbrž nekaj časa še bodo, dokler ne